

24. Aarg.

30. November 1908.

Nr. 20.

Kvinderne og Stavnsbaandet.

Da Frederik d. 5. ved Forordningen af 13. April 1764 skærpede Stavnsbaandet, hvorefter Herremændene fik Ret over Bønderne fra det fyldte 4de Aar til det 40de, var det — og havde forresten været tidligere — stærkt paa Tale at gøre et lignende Indgreb i Bønderpigernes Frihed. Regeringen blev dog, hvad det angik, staaende ved et strengt Forbud af 2. April 1762 imod, at ugifte Kvinder rejste ud af Landet uden et Pas fra Øvrigheden.

Kvinderne slap saaledes fri for at blive stavnsbundne ved et formeligt Lovbud. Faren derfor havde maaske i Virkeligheden heller aldrig været saa stor. Ganske vist krævede adskillige af Datidens Skribenter en saadan Forholdsregel, og Regeringen var ikke helt fri for at laane Øre til disse mere eller mindre stærke Røster. Det fremgaar bl. a. af, at den i 1753 forlangte Stiftsbefalingsmændenes Betænkning over et til General-Land-Økonomi- og Kommercekollegiet indgaaet Forslag, som krævede, at Bønderpigerne ved en kgl. Anordning skulde tilholdes at blive paa det Gods, hvor de var fødte, indtil deres 28. Aar, »hvis de ikke« — som det hedder — »forinden begæredes til Ægteskab«. Der kom dog intet ud af disse Overvejelser, og man har vist ingen Grund til at tro, at Frederik d. 5. nogen Sinde alvorligt har paatænkt at efterkomme de store Jorddrotters Ønske i det Stykke.

Derimod var der i lange Tider stor Fare for, som *Henrik Stampe* siger, at »Kvindfolk af Bondestanden skulde blive

ansete og behandlede som Vornede, uden at hverken Regeringen eller Loven vidste noget deraf«. Dette Snigløb fra Proprietærernes Side blev dog stoppet i Tide, takket være en kraftig Indsigelse fra en Mand, hvis Ord havde Vægt. Denne Mand var *Henrik Stampe*, Generalprokurør fra 1753 og Statsminister fra det Guldbergske Ministeriums Fald 1784 til sin Død den 10. Juli 1789.

Stampe hævdede varmt Bøndernes Ret, naar Godsejerne forsøgte at gaa den for nær, hvad jo ikke sjældent skete i de Dage, og denne Iver for at gøre Ret og Skel til alle Sider fornægtede sig heller ikke, da Kvindernes Frihed var i Fare.

Den 7. Maj 1742 indsendte Biskoppen over Viborg Stift, *Andreas Wøldike*, en Skrivelse til Kongen, hvori han fremstillede og paatalte de Misligheder, der fremkom ved, at Bønder og Tjenestefolk, som af en eller anden Grund forlod deres Gods og søgte et andet Sted hen, ikke kunde komme til Alters, fordi de ikke havde Pas fra deres Husbond. Disse Pas, der skulde skrives paa stemplet Papir, var i Virkeligheden det samme som et Frihedsbrev. Naar Herremanden udstedte et Pas til en Bonde, havde han dermed opgivet Retten til ham. Derfor vil man kunne forstaa, at Godsejerne kun meget ugerne forsynede deres Bønder med Pas. De var imidlertid, som Biskop Wøldike gør Rede for, noget nær en Nødvendighed for den Bonde eller Tjenestekar, der forlod det Gods, hvor de var fødte. Biskoppen fore-